

Terug bij af? Een terugkeer naar het recht van de sterkste

Eerste luitenant A.T. Faber

De door Rusland gestarte oorlog tegen Oekraïne duurt nu al drieënhalf jaar. Dat de oorlog uiteindelijk tot een einde moet komen is duidelijk. Ook is duidelijk dat de opstelling van de Verenigde Staten in belangrijke mate zal bepalen onder welke voorwaarden dat gebeurt. Daaruit zal moeten blijken of er daarna nog iets van de internationale rechtsorde overeind blijft. De ontmoeting in Alaska tussen de Amerikaanse president Donald Trump en de Russische president Vladimir Poetin afgelopen 15 augustus was een eerste stap in dit proces. Onderwerp van gesprek was of – en zo ja onder welke voorwaarden – de oorlog die Rusland voert tegen Oekraïne zou kunnen worden beëindigd. Hoewel het Witte Huis de ontmoeting van tevoren omschreef als een *listening exercise*, maakte Trump via andere media duidelijk dat hij zocht naar mogelijkheden om een deal te sluiten. De mogelijkheid om Oekraïne grondgebied te laten afstaan in ruil voor vrede sloot Trump daarbij niet bij voorbaat uit.

De ontmoeting leverde geen concrete resultaten op en dat was, gelet op de voorgeschiedenis, misschien maar goed ook. Want het land dat het gespreksonderwerp was – Oekraïne – zat zelf niet aan tafel en de inzet waarmee Trump het gesprek inging was zelfs zijn bondgenoten niet geheel duidelijk.

De afwezigheid van Oekraïne en Amerika's Europese bondgenoten tijdens deze ontmoeting is veelzeggend. Het toont aan dat de VS de

Europese Unie niet ziet als een volwaardige partner bij het zoeken naar een duurzame vrede. Het is daarbij zorgwekkend dat de VS steeds verder afstand lijkt te nemen van de kernprincipes van de internationale rechtsorde die het land sinds 1945 zelf met zijn bondgenoten heeft opgebouwd. De ontmoeting van Trump en Poetin ging om meer dan de toekomst van Oekraïne: op het spel stond niets minder dan de vraag of het dreigen met of het gebruik van geweld tegen een andere soevereine staat inmiddels weer een legitieme manier is geworden om conflicten op te lossen. In dat bredere perspectief moet deze ontmoeting en het vervolg daarop, naar mijn mening, worden gezien.

Loslaten van de internationale rechtsorde

Onder leiding van Trump lijkt de VS de verdediging van de internationale rechtsorde geheel los te laten. Niet alleen heeft Trump in de eerste maanden van zijn tweede termijn gedreigd met het innemen van het Panamakanaal en het bezetten van Groenland; hij lijkt de oorlog in Oekraïne inmiddels te gebruiken om er economisch van te profiteren. De overeenkomst die de VS met Oekraïne sloot om zeldzame mineralen en aardmetalen te mogen exploiteren in ruil voor militaire steunpakketten kwam tot stand onder dwang. Ook de snelheid waarmee de VS afstand neemt van de instituties die de rechtsorde moeten handhaven is zorgwekkend. Zo kondigde de VS sancties af tegen rechters

van het ICC en stelde Trump het nut van de Verenigde Naties ter discussie.

De VS lijkt ook in zijn omgang met bondgenoten een radicale afslag te nemen. De relaties die de VS sinds 1945 heeft opgebouwd berustten op gedeelde internationale normen en waarden en op onderling vertrouwen. Beide kanten hadden een duidelijk belang om samen te werken. Dit is nu aan het veranderen. Trump heeft handelsoorlogen ontketend die de traditionele bondgenoten van de VS niet ontzien. Met dreigementen en dwang zijn nieuwe overeenkomsten gesloten. Trans-Atlantische tweespalt zal hiervan het gevolg zijn.

De consequenties van Trans-Atlantische tweespalt

Dat de VS de principes van de internationale rechtsorde heeft losgelaten zal op meerdere terreinen negatieve consequenties hebben voor de Trans-Atlantische samenwerking. In de eerste plaats zullen Europese bondgenoten voortaan voorwaarden gaan verbinden aan hun steun voor Amerikaanse internationale plannen. Dit was al goed zichtbaar gedurende het bezoek van enkele Europese regeringsleiders en de Oekraïense president Volodymyr Zelensky aan het Witte Huis na afloop van de ontmoeting tussen Trump en Poetin op 15 augustus. De EU heeft hier duidelijk gemaakt niet bij het kruisje te tekenen.

Ten tweede is het niet langer duidelijk of de VS zijn verplichtingen die in het NAVO-verdrag staan omschreven nog na zal komen. Trump heeft meermaals uitspraken gedaan die tot twijfels daarover hebben geleid. Dit heeft geleid tot een diepe en blijvende reputatieschade van de VS als partner. Wat erger is, is dat andere landen zoals China en Rusland dit ook zien. In een wereld waar het onzeker is of de politieagent van de wereld de internationale rechtsorde zal verdedigen, zullen andere landen zich moeten beraden tot wie zij zich wenden voor bescherming.

Ten derde heeft de Trans-Atlantische tweespalt ook concrete militaire consequenties. Voor Europese landen zal het betekenen dat zij op termijn minder materieel zullen aanbesteden in de VS. Er wordt bijvoorbeeld al gekeken naar een alternatief voor de F-35. De door Trump

Europese landen zullen op termijn minder militair materieel aanbesteden in de VS

afgedwongen investeringen in de Europese defensie-industrie zullen op termijn mogelijk leiden tot verminderde interoperabiliteit van systemen. Dit zou een tegenslag betekenen voor de integratie van NAVO-strijdkrachten.

Terug bij af?

Alles bij elkaar opgeteld lijkt het er sterk op dat we weer terug zijn bij af. Trump en zijn regering doen hard hun best om het recht van de sterkste te doen gelden. Gelukkig proberen Europese leiders tegengas te geven. Meer is echter nodig. De EU moet ervoor zorgen dat zij, met versnelde pas, opkomt voor instituties die de internationale rechtsorde beschermen. Ze moet laten zien dat militaire intimidatie en agressie-oorlogen, zeker in Europa, nooit geaccepteerd zullen worden, ook wanneer de VS onder de huidige regering geneigd is een oog dicht te knijpen. Tot slot moet de EU, via diplomatieke kanalen en indien noodzakelijk met behulp van eigen sancties, de ergste impulsen van de huidige Amerikaanse regering beteugelen. Het is daarbij cruciaal dat de Europese bondgenoten als één blok optreden en dat de Europese NAVO-landen zich ook zonder Amerikaanse militaire steun kunnen verdedigen. Een Ethiopisch gezegde luidt dat waar twee olifanten vechten, het gras het meeste lijdt. De EU moet er alles aan doen om te voorkomen dat zij het grasveld wordt waarop het recht van de sterkste beslist wordt. ■